

Висновки. Таким чином, у статті розглянуто сутнісну характеристику еколого-економічної безпеки використання ресурсного потенціалу під якою розуміється цілеспрямований комплекс заходів та засобів раціонального використання туристичних ресурсів, який характеризується стійкістю до внутрішніх і зовнішніх загроз, а також визначає ступінь захищеності туристичних об'єктів, територій та регіонів від можливих порушень та екологічних ушкоджень.

Список використаних джерел:

1. Галушкіна Т. П. Еколого-збалансовані пріоритети розвитку територій: концептуальні засади та організаційний механізм: монографія / Т. П. Галушкіна, Л. М. Грановська. – Херсон: В-во ХДУ, 2009. – 372 с.
2. Герасимчук З. В. Екологічна безпека регіону: діагностика і механізм забезпечення: монографія / З. В. Герасимчук, А. О. Олексюк. – Луцьк: Надстир'я, 2007. – 280 с.
3. Данилишин Б. М. Екологічна складова політики сталого розвитку: Монографія / Б. М. Данилишин. – Донецьк: Юго-Восток ЛТД, 2008. – 256 с.
4. Матвійчук Л. Ю. Еколого-економічні проблеми використання туристичних ресурсів / Л. Ю. Матвійчук, Б. П. Герасимчук // Економічний форум. – 2011. – №3. – С. 188–195.
5. Сталый розвиток та екологічна безпека суспільства в економічних трансформаціях / [Андреева Н. М., Бараннік В. О., Белашов Є. В. та ін.]; За науковою редакцією д.е.н., проф. Хлобистова Є. В. /РВПС України, ІПРЕД НАН України, СумДУ, ЛНТУ, НДІ СРП. – Сімферополь: Фенікс, 2010. – 582 с.
6. Ткаченко Т. І. Сталый розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу: монографія / Т.І. Ткаченко. – 2-ге вид., випр. та доповн. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2009. – 463 с.

Рецензент д.е.н., професор Матвійчук Л.Ю.

УДК 330.15:502.35

Лужанська Т.Ю., к.г.н., доцент

Гобрей М.В., начальник відділу охорони праці

Мукачівський державний університет

Тишук І.В., аспірант

Луцький національний технічний університет

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ
ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ
СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В РЕГІОНІ**

У статті розглянуто та проаналізовано організаційно-економічний механізм та основні критерії раціональності використання ресурсного потенціалу сільського зеленого туризму в регіоні.

Ключові слова: раціональне використання туристичних ресурсів, економічний механізм, конкурентоспроможність, відтворення, результативність.

Luzhanskaya T., Gobrey M., Tyshchuk I.

**ORGANIZATIONALLY-
ECONOMIC MECHANISM THE USE OF RESOURCE POTENTIAL OF RURAL GREEN
TOURISM IN THE REGION**

In the article an organizationally-economic mechanism and the basic criteria of rationality the use of resource potential of rural green tourism are considered and analysed in a region.

Keywords: the rational use of tourist resources, economic mechanism, competitiveness, recreation, effectiveness.

Лужанская Т., Гобрей М., Тышук И.В.

**ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКИЙ МЕХАНИЗМ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ
РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦИАЛА
СЕЛЬСКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМА В РЕГИОНЕ**

В статье рассмотрен и проанализирован организационно-экономический механизм и основные критерии рациональности использования ресурсного потенциала сельского зеленого туризма в регионе.

Ключевые слова: рациональное использование туристических ресурсов, экономический механизм, конкурентоспособность, воссоздание, результативность.

Постановка проблеми в загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Надмірна експлуатація туристично-рекреаційного потенціалу сільськогосподарських регіонів потребує розробки чіткого організаційно-економічного механізму, який би регулював процеси використання туристичних ресурсів, стимулював би раціональність цих процесів, а також сприяв би сталому розвитку ресурсної бази туризму. Існуючий в Україні організаційно-економічний механізм використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських регіонів переважно оперує групою таких регуляторів екологічної поведінки товаровиробників, які змушують їх обмежувати свою руйнівну діяльність згідно з вимогами нормативних актів, постанов і законів.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано розв'язання проблеми. Теоретичні та прикладні дослідження проблематики використання туристично-рекреаційного потенціалу сільськогосподарських регіонів в останні роки привернули увагу багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених. Питанням розроблення концептуальних засад раціонального використання ресурсного потенціалу загалом та туристичного зокрема присвячені праці М. Борушак, Т. Галушкіної, З. Герасимчук, Г. Дейлі, І. Зоріна, Н. Кабушкіна, В. Квартального, Е. Котлярова, В. Киф'яка, М. Мальської, Л. Мельника, Т. Ткаченко, І. Смаль, С. Харічкова, Л. Черчик, І. Школи, В. Шмагіної та інших.

Більшість науковців основним засобом вирішення питання ефективного використання туристично-рекреаційного потенціалу в сільському туризмі і проведення діяльності, пов'язаної з раціоналізацією використання туристичних ресурсів вбачають, у новій парадигмі економіки, що регулює досліджувані процеси.

Цілі статті. Метою статті є аналіз структурно-логічної побудови організаційно-економічного механізму використання туристично-рекреаційного потенціалу сільського зеленого туризму в регіоні. Відповідно до мети вибрані цілі:

- аналіз факторів впливу на стан та розвиток туристично-рекреаційного потенціалу регіонів з активним розвитком сільського зеленого туризму;
- визначення змісту та складових механізмів забезпечення безпеки використання туристично-рекреаційного потенціалу сільськогосподарських регіонів;
- побудова організаційно-економічного механізму використання туристично-рекреаційного потенціалу сільського зеленого туризму в регіоні.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Явна спрямованість вітчизняного економічного механізму використання туристично-рекреаційного потенціалу сільського зеленого туризму в регіоні на пріоритет методу «батога» стосовно туроператорів, що використовують туристичний потенціал та працюють у нинішніх складних економічних і соціальних умовах, аж ніяк не стимулює їх зацікавленість у дотриманні екологічних норм і зниженні техногенних навантажень на туристичні сільськогосподарські території. Цей механізм не спонукає їх до впровадження екологічно безпечних способів ведення туристичного господарства, скоує зберігаючу діяльність, обмежує впровадження інноваційних еколого-орієнтованих технологій, що призводить до закономірного погіршення якості туристично-рекреаційного потенціалу сільського зеленого туризму. Тим самим виявляється неконструктивність економічного інструментарію існуючого механізму, який не здатний заохотити суб'єкти туристичного господарювання на досягнення екологічних цілей і створити сприятливі фінансові умови для впровадження охоронних заходів.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Туристично-рекреаційний потенціал є частиною природно-ресурсного потенціалу і визначається як здатність розвіданих та експлуатаційних природних туристично-рекреаційних ресурсів сприяти відтворенню здоров'я людей, їхньому відпочинку, фізичному, інтелектуальному та духовному розвитку. З іншого боку, туристично-рекреаційний потенціал регіону характеризується територіальними, часовими межами, технічними, науковими, фінансовими можливостями освоєння та експлуатації, здатністю задовольняти рекреаційні потреби суспільства [3]. Зважаючи на зазначене, вважаємо за доцільне розглядати процеси використання туристично-рекреаційного потенціалу сільського зеленого туризму регіону на предмет раціональності. Так, для визначення ключових ознак раціонального використання туристично-рекреаційного потенціалу сільського зеленого туризму в регіоні досліджено підходи до розуміння змісту «раціональність», що дало можливість сформулювати й уточнити понятійно-термінологічний апарат зазначеної дефініції. На основі запропонованих підходів у ході дослідження виділено критерії раціональності трьох спрямувань. До першої групи запропоновано відносити критерії, які є характерними як для процесу використання, так і для охорони туристично-рекреаційного потенціалу регіонів, а саме: збалансованість, оптимальність, інноваційність, комплексність, до другої групи - ті, що характеризують наявність ознак раціональності, які притаманні процесам використання туристично-рекреаційного потенціалу регіонів, а саме: рентабельність, туристична місткість, конкурентоспроможність, невиснажливості використання туристичних ресурсів. До критеріїв третьої групи, що характеризує раціональну охорону туристично-рекреаційного потенціалу регіонів, запропоновано відносити відтворення, результативність, безпеку та екологічність.

На основі виділених критеріїв раціональності та проведеного у дослідженні аналізу сутності туристично-рекреаційного потенціалу сільського зеленого туризму в регіоні запропоновано авторське тлумачення дефініції «раціональне використання туристично-рекреаційного потенціалу сільського зеленого туризму регіону» як невиснажливе використання, що враховує туристичну місткість сільськогосподарських територій, забезпечує високий рівень рентабельності зазначених процесів та нарощення конкурентоспроможності туристичних регіонів; «раціональна охорона туристично-рекреаційного потенціалу сільського туризму регіону», під яким пропонується розуміти комплекс заходів щодо відтворення туристично-рекреаційних ресурсів шляхом застосування найефективніших методів та форм їх збереження, результатом яких є екологічно безпечний розвиток сільськогосподарських територій [4].

За результатами аналізу доведено, що метою розвитку сільського зеленого туризму в Україні є формування механізмів, які створюють сприятливе організаційно-правове й економічне середовище, формують конкурентоспроможний на світовому ринку вітчизняний туристичний продукт на основі ефективного використання природного потенціалу, забезпечення соціально-економічних інтересів і екологічної безпеки України.

Результати досліджень у сфері використання туристично-рекреаційного потенціалу сільського зеленого туризму регіону свідчать про те, що досягнення безпеки сільськогосподарських територій та збільшення суспільного добробуту можливе шляхом «екологічного» використання наявного туристичного потенціалу, спираючись на екологічну парадигму економічного розвитку.

На думку Т. П. Галушкіної, екологічні проблеми повинні вирішуватися у контексті трансформації ринкових процесів, а ключовою задачею економічної політики в сучасних умовах є поживлення виробництва та інвестицій, виведення народного господарства на траєкторію сталого розвитку, що передбачає реалізацію політики цілеспрямованого сприяння розвитку ефективних вітчизняних виробництв, національного екокапіталу, активної підтримки становлення вітчизняної

конкурентоспроможної економічної і екологічнобезпечної системи. Також, за висновками науковця, складними, а часто і суперечливими процесами економічного розвитку є відпрацювання чутливого економічного механізму регулювання [1, 60–97].

Зважаючи на те, що безпека використання та охорони туристично-рекреаційного потенціалу сільського зеленого туризму в регіоні характеризує нижню межу задоволення туристичних потреб, а сталий розвиток – їх верхню межу, доцільним є розгляд процесів використання та охорони туристичних ресурсів сільського зеленого туризму через призму критеріїв сталого розвитку [5]. При цьому необхідно врахувати усі економічні, екологічні та соціальні чинники, які здійснюють вплив на процеси використання й охорони туристично-рекреаційного потенціалу сільського зеленого туризму в регіоні з метою збалансування їх впливу та досягнення сталості розвитку туристично-рекреаційних ресурсів. Тому, зважаючи на те, що результатом організаційно-економічного механізму використання туристично-рекреаційного потенціалу сільського зеленого туризму в регіоні має стати сталий розвиток, пропонуємо розглядати зазначений механізм через призму безпеки соціо-еколого-економічних процесів.

Практичні кроки щодо досягнення еколого-економічної безпеки використання туристично-рекреаційного потенціалу сільського зеленого туризму в регіоні потребують глибокого теоретичного аналізу, осмислення та обґрунтованості суті і змісту цього поняття. У цьому контексті доведено, що безпека використання ресурсного потенціалу являє собою цілеспрямований комплекс заходів та засобів раціонального використання туристично-рекреаційного потенціалу сільськогосподарських територій, який характеризується стійкістю до внутрішніх і зовнішніх загроз, а також визначає ступінь захищеності туристично-рекреаційних об'єктів та сільськогосподарських регіонів від можливих порушень та екологічних ушкоджень [6].

Результати дослідження існуючих механізмів використання ресурсного потенціалу сільського зеленого туризму в регіоні дозволили виявити і узагальнити сучасні проблеми використання туристичних ресурсів. Статистичні дані свідчать про тотальне недофінансування заходів щодо безпечного розвитку туристично-рекреаційних територій, що спрямовані на розвиток сільського зеленого туризму, що призводить до погіршення їх екологічного стану. Така ситуація зумовлена низкою наявних проблем використання туристично-рекреаційного потенціалу сільськогосподарських регіонів. Зокрема, відсутність кадастру туристичних ресурсів не дозволяє вести на високому рівні їх облік і контроль, що призводить до понаднормового їх використання і як результат – погіршення їх екологічного стану та зниження економічних показників туристичної галузі в сільськогосподарському регіоні, що негативно впливає на економіку держави в цілому. Іншою проблемою є те, що суб'єкти господарювання, в основному, зосереджують свою увагу на використанні, а не на охороні туристично-рекреаційного потенціалу регіонів, оскільки охорона належить до затратної діяльності. Недостатнє стимулювання охорони туристично-рекреаційного потенціалу територій сільського зеленого туризму, не сприяє його збереженню та відтворенню. Для ефективного стимулювання охорони туристично-рекреаційного потенціалу сільського зеленого туризму в регіоні необхідна наявність коштів, які мають надходити з різних інвестиційних джерел. На жаль, аналіз інвестиційної діяльності сільського зеленого туризму свідчить про недостатнє інвестування заходів з охорони туристично-рекреаційного потенціалу досліджуваних регіонів. Низька ефективність механізму використання туристично-рекреаційного потенціалу сільського зеленого туризму в регіонах зумовлена також недостатнім рівнем кадрового забезпечення галузі сільського зеленого туризму. Так, в ході дослідження виявлено низькі кількісні та якісні показники кадрового забезпечення сільського зеленого туризму. Просвітницька діяльність населення щодо раціонального використання туристично-рекреаційного потенціалу сільського зеленого туризму в

регіонах практично не проводиться, що призводить до нераціонального використання туристичних ресурсів з боку туристів і екскурсантів.

Така ситуація становить загрозу для подальшого розвитку туристично-рекреаційного потенціалу сільського зеленого туризму в регіонах і вимагає нагальних заходів щодо підвищення рівня раціональності використання туристичних ресурсів. Дослідження засвідчили, що для досягнення зазначених цілей необхідно передбачити таке:

- удосконалити механізм фінансового забезпечення безпеки використання туристично-рекреаційного потенціалу сільського зеленого туризму в регіоні;
- провести екологічний аудит туристичних ресурсів;
- стимулювати залучення вітчизняних та іноземних інвестицій у розвиток туристично-рекреаційних територій розвитку сільського зеленого туризму;
- сформувати єдиний державний кадастр туристичних ресурсів;
- упровадити механізм стимулювання охорони туристично-рекреаційного потенціалу сільського зеленого туризму в регіоні;
- забезпечити систему контролю за процесами використання та охорони туристичних ресурсів галузі сільського зеленого туризму.

Аналітичні дослідження засвідчили, що раціональне використання туристично-рекреаційного потенціалу сільського зеленого туризму в регіоні, як передумова його сталого розвитку, є основою для оптимальної туристичної діяльності, а деградація чи руйнування туристичних ресурсів призводить до занепаду в регіоні галузі сільського зеленого туризму як економіки, що завдає шкоди не лише розвитку такого виду туризму, а й загальному економічному розвитку регіонів та держави в цілому. На основі проведених аналітичних досліджень доведено, що туристична діяльність може не тільки не погіршувати стан туристичних ресурсів, а й сприяти їх охороні. Проведені дослідження дозволили сформувати організаційно-економічний механізм використання туристично-рекреаційного потенціалу сільського зеленого туризму в регіоні.

Рис.1. Організаційно-економічний механізм використання туристично-рекреаційного потенціалу сільського зеленого туризму в регіоні

Організаційно-економічний механізм базується на основі визначеної концепції раціонального використання туристично-рекреаційного потенціалу сільського зеленого туризму регіону, яка передбачає організацію досліджуваних процесів з урахуванням критеріїв раціональності. У результаті проведення контролю зазначених процесів згідно з установленими критеріями та з урахуванням чинників впливу на стан та розвиток туристично-рекреаційного потенціалу сільського зеленого туризму регіонів необхідно забезпечити ефективний відбір інструментів раціонального використання та охорони туристичних ресурсів, а також методів стимулювання зазначених процесів. Крім того, стан туристично-рекреаційного потенціалу сільського зеленого туризму у регіонах вимагає вирішення проблеми фінансового забезпечення безпеки використання туристичних ресурсів. Оскільки важливо знати обсяг мінімально необхідних витрат для підтримки рівня безпечного розвитку туристично-рекреаційного потенціалу сільського зеленого туризму в регіоні, доцільно визначити рівні безпеки його використання. З цією метою необхідно побудувати механізм фінансового забезпечення безпеки використання туристично-рекреаційного потенціалу сільського зеленого туризму в регіоні. Також з метою стабільного надходження коштів необхідно проаналізувати джерела інвестицій туристичної сфери, що зумовлює необхідність розробки механізму інвестиційного забезпечення використання туристично-рекреаційного потенціалу сільського зеленого туризму в регіоні. Такі заходи дозволять підвищити ефективність використання туристично-рекреаційного потенціалу сільського зеленого туризму в регіоні і забезпечити його сталий розвиток.

Висновки. Таким чином, у статті розглянуто сутнісну характеристику використання туристично-рекреаційного потенціалу сільського зеленого туризму в регіоні, де виділено такі основні критерії раціональності, як рентабельність, туристична місткість, конкурентоспроможність та невиснажливість, а також відтворення, результативність, безпека та екологічність.

Доведено, що механізм використання туристично-рекреаційного потенціалу сільського зеленого туризму в регіоні є органічною складовою загально-національного економічного механізму та перебуває у взаємодії з іншими економічними механізмами, що регулюють процеси використання туристично-рекреаційного потенціалу сільськогосподарського регіону. Встановлено, що основними недоліками сучасного механізму використання туристично-рекреаційного потенціалу сільського зеленого туризму в регіоні є неспроможність зацікавити суб'єкти туристичного господарювання у проведенні заходів з раціонального використання, охорони і відтворення туристичних ресурсів.

Список використаних джерел:

1. Галушкіна Т. П. Еколого-збалансовані пріоритети розвитку територій: концептуальні засади та організаційний механізм: монографія / Т. П. Галушкіна, Л. М. Грановська. – Херсон: В-во ХДУ, 2009. – 372 с.
2. Герасимчук З. В. Екологічна безпека регіону: діагностика і механізм забезпечення: монографія / З. В. Герасимчук, А. О. Олексюк. – Луцьк: Надстир'я, 2007. – 280 с.
3. Данилишин Б. М. Екологічна складова політики сталого розвитку: Монографія / Б. М. Данилишин. – Донецьк: Юго-Восток ЛТД, 2008. – 256 с.
4. Матвійчук Л. Ю. Еколого-економічні проблеми використання туристичних ресурсів / Л. Ю. Матвійчук, Б. П. Герасимчук // Економічний форум. – 2011. – №3. – С. 188–195.
5. Сталій розвиток та екологічна безпека суспільства в економічних трансформаціях / [Андреева Н. М., Бараннік В. О., Белашов Є. В. та ін.]; За науковою редакцією д.е.н., проф. Хлобистова Є. В. /РВПС України, ІПРЕЕД НАН України, СумДУ, ЛНТУ, НДІ СРП. – Сімферополь: Фенікс, 2010. – 582 с.
6. Ткаченко Т. І. Сталій розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу: монографія / Т.І. Ткаченко. – 2-ге вид., випр. та доповн. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2009. – 463 с.

Рецензент д.е.н., професор Матвійчук Л.Ю.